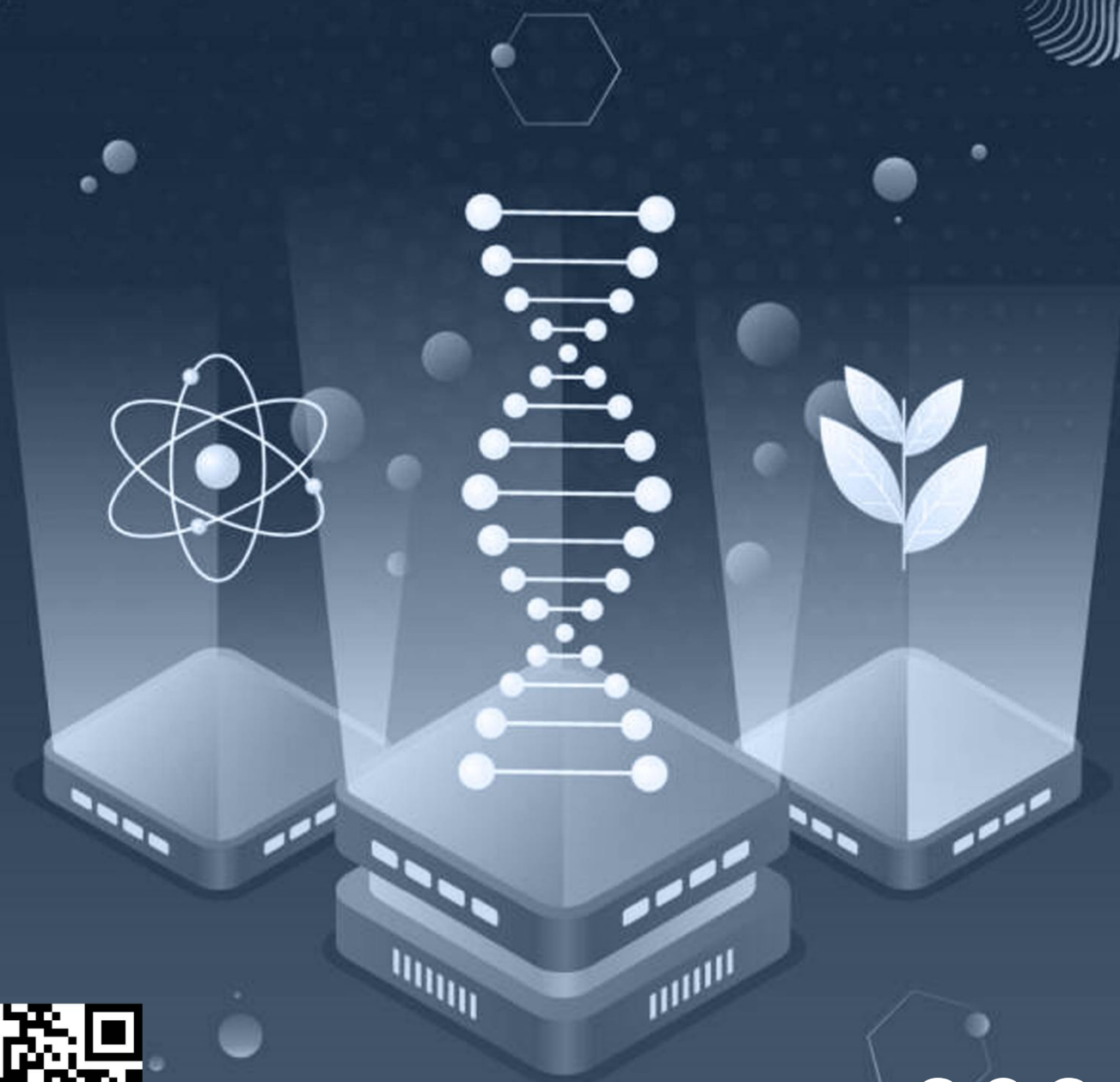

ISSN 2181-0000
Doi Journal 10.26739/2181-0000

JOURNAL OF MAMUN SCIENCE

Volume 4, Issue 1 **2026**

«MA'MUN SCIENCE» JURNALI

4 JILD, 1 SON

ЖУРНАЛ «MAMUN SCIENCE»

TOM 4, HOMEP 1

JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»

VOLUME 4, ISSUE 1

«MA'MUN SCIENCE» JURNALI

ЖУРНАЛ «MA'MUN SCIENCE» | JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»

№1 (2026) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-0000-2026-1>

Бош муҳаррир: | Главный редактор:
Chief Editor:

Matyakubov Umidjon Raximovich
(i.f.d., prof.)

Бош муҳаррир ўринбосари: | Заместитель
главного редактора: | Deputy Chief Editor:

Xudoynazarov Egambergan Madrahimovich
(PhD., dots.)

TAHRIRIY MASLAHAT KENGASHI | EDITORIAL BOARD | РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

FILOLOGIYA FANLARI

O'rozboyev Abdulla Durdibayevich

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor

Axmedov Oybek Saporboyevich

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Galiyeva Margarita Rafaelovna

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Nasrullayeva Nafisa Zafarovna

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor

Samarqand davlat chet tillari instituti

Cho'ponov Otanazar Otojovich

Filologiya fanlari doktori (DSc)

Urganch davlat universiteti

Yakubova Matluba Tajibayevna

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Matnazarov Javlanbek Kabulovich

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

TARIX FANLARI

Anatoliy Sagdullayevich Sagdullayev

Tarix fanlari doktori, professor; akademik

O'zbekiston Respublikasi Fanlar

akademiyasining haqiqiy a'zosi

Ashirov Adhamjon Azimbayevich

Tarix fanlari doktori, professor,

O'zbekiston Respublikasi

Fanlar akademiyasi Tarix instituti.

Shaydurov Vladimir Nikolayevich

Tarix fanlari doktori, dotsent

Leningrad davlat universiteti Rossiya

Abdullayev Utkir Ismoilovich

Tarix fanlari doktori (DSc),

dotsent Urganch davlat universiteti

Matkarimova Sadoqat Maqsudovna

Tarix fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Abdullayev Timur Pulatovich

Tarix fanlari nomzodi, dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Abdalov Umidbek Matniyazovich

Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),

Dotsent Ma'mun Universiteti NTM

Yunusxo'jayev Habibulla Zafar o'g'li

Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),

Dotsent Ma'mun Universiteti NTM

PSIXOLOGIYA FANLARI

Shoumarov G'ayrat Baxromovich

Psixologiya fanlari doktori, professor; akademik

O'zbekiston Respublikasi

Fanlar akademiyasining haqiqiy a'zosi

Kryukova Tatyana Leonidovna

Psixologiya fanlari doktori, professor

Kostroma davlat universiteti Belorusiya

Karpinskiy Konstantin Viktorovich

Psixologiya fanlari doktori, professor

Grodno davlat universiteti Belorusiya

Urazbayeva Dilbar Abdullayevna

Psixologiya fanlari doktori (DSc), professor

Ma'mun Universiteti NTM

Jumaniyazova Nasiba Ramatillayevna

Psixologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Nurullayeva Baxtigul Bobojonovna

Psixologiya fanlari nomzodi, dotsent Ma'mun

Universiteti NTM

IQTISODIYOT FANLARI

Ruzmetov Baxtiyar

Iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Ma'mun Universiteti NTM

Sherov Alisher Bakberganovich

Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Ma'mun Universiteti NTM

Voronsova Yuliya Vladimirovna

Iqtisodiyot fanlari nomzodi

Moskva davlat boshqaruvi universiteti

Jabborov Umarbek Rustambekovich

Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Cho'ponov San'at Otanazarovich

Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Niyazmetov Islambek Masharipovich

Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

PEDAGOGIKA VA FALSAFA FANLARI

Sardor Sharifzoda O'razboy Tabib o'g'li

Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa
doktori (PhD), professor

Ma'mun Universiteti NTM

Adilov Zafar Yunusovich

Falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Boltayev Abdurahim Amanovich

Falsafa fanlari doktori, dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Zoirov Erkin Xalilovich

Falsafa fanlari doktori, dotsent

Buxoro davlat texnika universiteti

Nurullayeva Baxtigul Bobojonovna

Psixologiya fanlari nomzodi, dotsent Ma'mun
Universiteti NTM

TIBBIYOT FANLARI

Yuldashev Baxrom Sobirjanevich

Tibbiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Abdullayev Ravshanbek Babajonovich

Tibbiyot fanlari doktori, professor

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Esamuratov Aybek Ibragimovich

Tibbiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Samandarova Barno Sultonovna

Biologiya fanlari nomzodi, dotsent

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Tajiyeva Zebo Baxodirovna

Tibbiyot fanlari falsafa doktori (PhD)

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

ILMIY JURNAL TEXNIK KOTIBI

Yunusxo'jayev Habibulla Zafar o'g'li

Ma'mun Universiteti NTM

Журнал включен в перечень ВАК национальных научных изданий, рекомендуемых для публикации
основных научных результатов диссертаций по медицинским наукам постановлением
№ 01-08/3068/17 от 27 сентября 2024 г.

Page Maker | Верстка | Саифаловчи: X. Mirzaxmedov

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz

ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC the city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Phone: (+998-94) 404-0000

TARIX

1. **Toʻshpolatov Bekzod Shuxratovich, Ganiyeva Nafisa Rustamkulovna**
ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА АЁЛЛАРНИНГ ЎРНИ ВА ГЕНДЕР ТЕНГЛИКНИ ТАЪМИНЛАШ:
ХАЛҚАРО ЁНДАШУВЛАР ВА ЎЗБЕКИСТОН ТАЖРИБАСИ ТАҲЛИЛИ.....7
2. **Bekzod Toshpolatov, Nafisa Ganiyeva**
ENSURING GENDER BALANCE IN THE EDUCATION AND SCIENCE SYSTEM: THE
STRATEGIC ROLE OF WOMEN'S PARTICIPATION AND THE EXPERIENCE OF
UZBEKISTAN.....11
3. **Sharopova Nigora Akbarovna**
UMUMTA'LIM MAKTABLARI TIZIMIDA IXTISOSLASHGAN MAKTAB-INTERNATLARI
FAOLIYATI (O'ZBEKISTON JANUBIY VILOYATLARI MISOLIDA).....15
4. **Boboqulov Lochinbek Zikir o'g'li**
ANTI-K VA ILK O'RTA ASRLARDA SO'G'D VA XITOY MADANIY ALOQALARI.....19
5. **Bekimbetov Bahodir Mirzabaevich**
XX ASRNING IKKINCHI YARMI-DA GI ILMIIY MUHOZARALARDA OROL DENGI SI
MUAMMOSI: INKIROZ, OGOHLANTI RI SHLAR VA HAL QILI SH IY ULLARI.....23
6. **Abdullayev Timur Pulatovich, Sapayeva Sadoqat Odilbekovna**
MEHNAT MIGRATSIYASI: NAZARIY YONDASHUVLAR VA O'ZBEKISTON TAJRIBASI.....28
7. **Abdullayev Timur Pulatovich., Jabbarov Avazbek Adxambek o'g'li.**
MEHNAT MIGRATSIYASI VA MILLIY IDENTITET.....34
8. **Baxtiyarov Sirojbek Ilxombek o'g'li.**
QADIMGI XORAZMDA URBANIZATSIYA JARAYONLARINING RIVOJIDA SAVDO
YO'LLARINING O'RNI.....40
9. **Tadjiyeva Nargiza Djumabayevna.**
XORAZM VILOYATI IJTIMOIIY-IQTISODIIY HAYOTIDA TATAR DIASPORASINING TUTGAN
O'RNI.....44

FILOLOGIYA

1. **Sultanova Fazilat, Ro'ziyeva Muhayyo Erkinovna**
MODERN PEDAGOGICAL APPROACHES TO TEACHING FOREIGN LANGUAGES (ENGLISH
LANGUAGE): A COMPETENCY-BASED PERSPECTIVE.....48
2. **Qo'shnazarova Mehribon Qo'zibayevna**
XORAZM TARIXNAVISLIK MAKTABI ASARLARIDA KASB-HUNAR LEKSIKASINING
SHAKLLANISH VA RIVOJLANISH XUSUSIYATLARI.....52
3. **Ro'zimova Dildora Khujaakhmedovna**
THE THEORY OF PROJECT BASED LEARNING IN TESOL.....57

IQTISOD

1. **Pirnafasov Sarvar Bardiboyevich, Sattarova Mahfuza Dilshodbekovna**
YASHIRIN IQTISODIIYOTNING MINTAQA IQTISODIIY O'SISHIGA SALBIY TA'SIRLARINI
BARTARAF QILISH.....61

2. Egamberdiev Egamberdi

THE ROLE OF INTEGRATED DIGITAL MARKETING STRATEGIES IN ENHANCING SME COMPETITIVENESS IN UZBEKISTAN.....65

3. Matkarimov Mansur Maksudovich

O‘ZBEKISTONDA YASHIL IQTISODIYOTGA O‘TISHNING IQTISODIY-SIYOSIY TAHLILI....69

PEDAGOGIKA VA ANIQ FANLAR

1. Yuldosheva Sabohat Norimon qizi

GEOMETRIK ISBOTLASHDA DEDUKTIV–INDUKTIV YONDASHUVLARNING UYG‘UNLASHUVI.....75

FALSAFA

1. Майлиев Азамат Фарходович

ЁШЛАР ТАФАККУРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА СУНЪИЙ ИНТЕЛЛЕКТ ВА НАНОТЕХНОЛОГИЯЛАРНИНГ ЎРНИ.....78

Bekimbetov Bahodir MirzabaevichQoraqalpog'iston qishloq xo'jaligi va
agrotexnologiyalar instituti,
tarix fanlari nomzodi, docent
bahadyrbekimbetov35@gmail.com**XX АСРНИНГ ИККИНЧИ ЯРМИДАГИ ИЛМИЙ МУНОЗАРАЛАРДА ОРОЛ
ДЕНГИЗИ МУАММОСИ: ИНҚИРОЗ, ОГОҲЛАНТИРИШЛАР ВА ҲАЛ ҚИЛИШ
ЙЎЛЛАРИ**<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.18519506>

Аннотация Мақола 1960-1980 йилларда Орол денгизини сақлаб қолиш бўйича илмий ёндашувлар ва таклифлар таҳлиliga бағишланган. Унда олимларнинг минтақа сув мувозанатига инсон таъсири туфайли юзага келадиган ҳалокатли экологик оқибатлар ҳақидаги ташвишли огоҳлантиришлари кўриб чиқилган. Сув ресурсларидан оқилона фойдаланиш ва экотизимни тиклаш бўйича таклифлар билдирилганига қарамай, давлат органлари бу тавсияларни эътиборга олмади, натижада вазият янада ёмонлашди. Мақолада сиёсий тўсиқларга қарамай, ҳукумат эътиборини муаммога қаратишга уринган Қорақалпоғистон олимларининг саъй-ҳаракатларига алоҳида эътибор берилган.

Калит сўзлар: Орол денгизи, экологик фалокат, илмий башоратлар, сув мувозанати, экотизимни асраш, 1960-1980 йиллар, инсон фаолиятининг таъсири.

Бекимбетов Баҳадыр МырзабаевИнститут сельского хозяйства и
агротехнологий Каракалпакстана
кандидат исторических наук, доцент
bahadyrbekimbetov35@gmail.com**ПРОБЛЕМА АРАЛЬСКОГО МОРЯ В НАУЧНЫХ ДИСКУССИЯХ ВТОРОЙ
ПОЛОВИНЫ XX ВЕКА: КРИЗИС, ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ И ПУТИ РЕШЕНИЯ**

Аннотация Статья посвящена анализу научных подходов и предложений по сохранению Аральского моря в 1960–1980-х годах. Рассматриваются тревожные предупреждения ученых о катастрофических экологических последствиях, вызванных антропогенным воздействием на водный баланс региона. Несмотря на предложения по рациональному использованию водных ресурсов и восстановлению экосистемы, государственные органы не учли рекомендации, что привело к дальнейшему ухудшению ситуации. Особое внимание уделено усилиям ученых Каракалпакстана, которые пытались привлечь внимание властей к проблеме, несмотря на политические препятствия.

Ключевые слова: Аральское море, экологическая катастрофа, научные прогнозы, водный баланс, сохранение экосистемы, 1960–1980-е годы, антропогенное воздействие.

Bekimbetov Bakhadir Mirzabayevich

Institute of Agriculture and
agrotechnologies of Karakalpakstan
Candidate of Historical Sciences,
Associate Professor
bahadyrbekimbetov35@gmail.com

THE ARAL SEA PROBLEM IN SCIENTIFIC DEBATES OF THE SECOND HALF OF THE 20TH CENTURY: CRISIS, WARNINGS, AND SOLUTIONS

Annotation The article analyzes scientific approaches and proposals for the preservation of the Aral Sea in the 1960s-1980s. It examines alarming warnings from scientists about the catastrophic environmental consequences caused by human impact on the region's water balance. Despite proposals for the rational use of water resources and ecosystem restoration, government bodies disregarded these recommendations, leading to further deterioration of the situation. Special attention is given to the efforts of Karakalpakstan scientists who, despite political obstacles, attempted to draw the authorities' attention to the problem.

Keywords: Aral Sea, ecological catastrophe, scientific predictions, water balance, ecosystem preservation, 1960s-1980s, anthropogenic impact.

KIRISH VA DOLZARBLIGI. XX asrning ikkinchi yarimida Orol dengizi xavzasiga antropogen taъsirning kuchayishi mazkur ekotizim takdiriда халокатли оқибатларни келтириб чиқарди. 1960-йиллардан бошлаб, мутахассислар ва илғор фикрли зиёлилар бу ҳолат юзасидан жиддий ташвиш сигналларини бера бошладилар.

METODLAR VA O'RGANILISH DARAJASI. Хусусан, 1962 йил 22–24 март кунлари Нукус шаҳрида «Орол денгизи балиқ захираларини кўпайтириш ҳолати ва истиқболлари ҳамда улардан оқилона фойдаланиш йўллари» мавзусида илмий-амалий анжуман бўлиб ўтди. Унда Орол сув хавзасини сақлаб қолиш масаласи алоҳида долзарблик билан муҳокама этилди.

Анжуман қатнашчилари қабул қилган қарорда денгиз сув муҳитидаги ўзгаришлар хавфли тус олаётгани, Орол қуриши оқибатида шўрхок майдонлар кенгайиши ва тузли зарралар атроф-муҳитга тарқалиши мумкинлиги ҳақида огоҳлантирувчи фикрлар билдирилди. Қатор иштирокчилар дарёлар сувидан оқилона ва тежамкор фойдаланиш, ишлатилган техник сувларни дарёлар ва денгизга қайтариш имкониятларини ўрганиш, шунингдек, Орол денгизи сув баланси барқарорлигини таъминлаш учун ер ости чучук сув захираларини аниқлаш ва улардан самарали фойдаланиш зарурлигини таклиф этдилар[1].

Афсуски, бу илмий таклиф ва огоҳлантиришлар юқори давлат идоралари томонидан инобатга олинмади. Оқибатда минтақада сув таъминоти ва сув ресурсларидан фойдаланишга доир муаммолар кучайди, дарёлар оқими кескин камайди ва Орол денгизи сатҳи тез суръатларда пасая бошлади.

Ўзбекистон Компартияси Қорақалпоғистон вилоят кўмитасининг биринчи котиби Қ. Камаловнинг ёзишича, мазкур даврда Қорақалпоғистон ҳудудий партия кўмитаси ва ҳукумат органлари бир неча бор республика ва иттифоқ даражасидаги идораларга мурожаат йўллаган. Бироқ бундай саъй-ҳаракатлар ижобий натижа бермасдан, аксинча, Орол муаммоси ҳақида расман сўз юритиш ман этилган[2].

1960 йилларнинг иккинчи яримида мутахассислар Орол денгизи муаммосини илмий даврий нашрлар саҳифаларида кўтариб чиқдилар. Масалан, «Чўлларни ўзлаштириш муаммоси» журнали таҳририяти биринчилардан бўлиб ушбу масалани муҳокама қилишни бошлади ва И.М.Черненконинг «Орол муаммоси ва унинг ечими» мақоласини эълон қилди.

Мақолага тахририятнинг қуйидаги хулосаси илова қилинган эди: «Инсоннинг хўжалик фаолияти натижасида Орол денгизининг сув баланси жиддий ўзгаришларга учраши мумкин. Кенг ҳудуддаги ҳаёт ва фаолиятнинг барча соҳаларида кутилаётган ўзгаришларни аниқ башорат қилиш ниҳоятда муҳимдир»[3].

Мақола муаллифи денгиздаги ер ости оқимининг ролини ошириб кўрсатиб, дарёлар умумий оқимининг 9/10 қисмини халқ хўжалиги эҳтиёжлари учун Оролга йўналтириб, «денгиз сатҳининг 12 метр пасайиши билан сатҳнинг янада пасайиши тўхтатилиши керак»[4] деб таъкидлайди. И.М. Черненконинг башорати жуда долзарб бўлиб, у ўшанда дарё сувлари бутунлай олиб қўйилса, денгиз тубининг катта майдонлари очилиб қолиши, бу эса шўрланиш хавфини туғдириши, Орол сув ҳавзаси эса бир қатор алоҳида аччиқ-шўр сув ҳавзалари ва ботқоқ шўрхокларга бўлиниб кетиши ҳақида огоҳлантирган эди[4].

1970 йилларнинг ўрталарида олимлар Орол денгизини кутқариш зарурлигини иқтисодий нуқтаи назардан асослаб, бу масалани жуда кескин тарзда кўтардилар. Масалан, геология-минералогия фанлари номзоди В.Ковалев минтақа муаммоларининг бутун мажмуасини таҳлил қилиб, шундай ёзади: «Денгиз йўқолса, у таянч бўлган артезиан сувлари сатҳи пасаяди. Юзлаб қудуқлардан сув отилиб чиқиши тўхтайдди, икки юз минг квадрат километрга яқин яйлов сувсиз қолади». 1968-73 йилларда «Вокруг света», «Природа», «Экономика и жизнь» журналларида, «Литературная газета»да, «Қозоғистон ҳақиқати», «Ўзбекистон комсомоли», «Совет Қорақалпоғистони» газеталарида эълон қилинган бу башоратларни ҳаёт тасдиқлади. Муаллиф, таниқли олим, ўша пайтдаёқ сув учун ҳақ жорий этишни ва олинган маблағларни суғориш тизимларини қайта қуришга йўналтиришни таклиф этган эди [5].

«Орол - бутун минтақа иқлимини юмшатадиган ўзига хос терморегулятор ҳисобланади» - деб мавзунини давом эттирадилар география фанлари доктори З.Акрамов ва география фанлари номзоди А.Рафиқов. «Шубҳасиз, биз ҳали тасаввур қила олмаган бошқа қайтариб бўлмас жараёнлар ва ходисалар ҳам рўй беради»[6]. Олимлар Орол денгизи муаммоларини амалий ҳал этишга қаратилган бир қатор чора-тадбирларни таклиф этадилар. Хусусан, зовур сувларини оқизиб юбориш, ишлаб чиқаришдаги йўқотишларни камайтириш ва ер ости сувлари захираларидан фойдаланиш каби усулларни тавсия қилинган.

Биология фанлари доктори Р.Тлеуов[7] 1970 йилларнинг ўрталарида Орол денгизи қуришининг барча оқибатларини олдиндан айтиш мушкуллигини таъкидлаб, ҳаво ва тупроқ намлигининг камайиши, шамолларнинг зарарли таъсири кучайиши мумкинлигига эътибор қаратган. У ўшанда «Оролнинг қуриши натижасида улкан туз массалари шамол билан Ўрта Осиё ва Қозоғистон текисликларига тарқалиб, 20 миллион гектар ер шўрланишига» олиб келишини башорат қилган. Шунингдек, у қуриб бораётган Оролнинг таъсири Ўрта Осиё ва Қозоғистон республикалари иқтисодиётига, Орол денгизи ҳавзасининг иқлим ва табиий шароитларига сезиларли даражада таъсир кўрсатишини тахмин қилган. Денгиз муаммосини ҳал қилиш учун у қуйидагиларни таклиф этган: «Амударё ва Сирдарё ҳавзаларида кам сув сарфлаб кўпроқ маҳсулот олишга қаратилган агротехник чора-тадбирларни кенг жорий этиш, хўжаликни ривожлантириш учун зарур бўлган минимал оқим ўтказувчанлигини белгилаш, дельта сув ҳавзаларини ажратиб қўйиш ҳамда Амударё ва Сирдарё тошқинларини тўғонлаш ва ер ости сувларидан фойдаланиш орқали буғланишга кетадиган сув йўқотишларини камайтириш».

Машҳур олим, биология фанлари доктори С.Қобулов[8] муаммога анча кенг нуқтаи назардан ёндашган. У Орол денгизи атрофидаги экологик инқирозни мураккаб ва кўп қиррали муаммо сифатида баҳолаган ҳамда нафақат муаммонинг ўзи, балки ундан келиб чиқувчи салбий оқибатларни ҳам ҳар томонлама таҳлил қилиш зарурлигини таъкидлаган.

С.Қобулов ўз фикрларида қуйидагича ёзади: «Оролнинг қуриб бориши Ўрта Осиё табиий муҳитидаги мувозанатнинг издан чиқишига олиб келади». Олим бу жараённинг хавфли оқибатларини барвақт англаб, хусусан, пахта етиштириш катта қўламда амалга оширилаётган шароитда ҳам Орол денгизини сақлаб қолиш зарурлигини фаол тарғиб қилган. Унинг таъкидлашича, «Ўрта Осиёнинг шимолий қисми, айниқса Амударёнинг қуйи оқими,

нафақат пахтадан юқори ҳосил олиш, балки иссиқсевар экинлар -жумладан, пахтачиликнинг мавжудлиги учун ҳам Орол денгизига кўп жиҳатдан қарздордир. Шу боисдан, Орол денгизи нафақат табиий ресурс, балки бутун Ўрта Осиё республикаларининг фаҳри ва миллий иқтисодий даромад манбаи ҳисобланган пахтачилик тармоғи учун ҳар қандай муҳофазага лойиқдир»[9].

TADQIQOT NATIJALARI. Умуман олганда, 1970 йилларда илғор илмий фикр сув ресурсларини бошқариш ва ҳўжалик юритишнинг янги шакл ҳамда усуллари таклиф этиб, денгизни кутқариш учун фаол ҳаракат қилди. Оролни сақлаб қолиш учун кураш нафақат илмий асосланган тавсиялар даражасида, балки даврий матбуотдаги нашрлар орқали ҳам олиб борилди. 1970 йилларнинг иккинчи ярмида Сибир дарёларини Ўрта Осиё ва Қозоғистонга буриб юбориш масалалари қайта кўтарилиши муносабати билан илғор олимлар экологик вазиятнинг бутун мураккаблигини жамоатчиликка кенгроқ етказиш имкониятига эга бўлдилар[10].

Олимлар ва ҳукумат вакиллари ўртасида денгизни сақлаб қолиш учун кураш давом этиб, барча даражаларда ўз аксини топган. Академик С.К.Камалов раҳбарлигидаги ЎзССР ФА Қорақалпоғистон филиали олимлари Оролнинг экологик муаммоларига ҳокимият эътиборини қаратиш учун ҳар қандай имкониятдан фойдаланганлар. Хусусан, юқорида тилга олинган мактуб 1978 йил 4-7 сентябрь кунлари Чўлпон-Ота шаҳрида (Қирғизистон) бўлиб ўтган «Ўрта Осиё ва Қозоғистон сув ҳавзалари балиқчилигининг биологик асослари» мавзусидаги илмий-амалий анжумандан сўнг ёзилган. Анжуман қарорига Орол денгизи ҳавзаси балиқ фаунасига таҳдид солаётган вазиятдан ташқари, академик С.К.Камалов таклифига кўра махсус банд киритилган: «Анжуман Орол денгизи сатҳининг янада фожиали пасайишини қайд этади ва бу жараёни тўхтатиш учун шошилиш чоралар кўриш, бунинг учун Орол денгизининг ўз сув ресурсларидан фойдаланиш зарур деб ҳисоблайди. Анжуман КПСС Марказий Қўмитаси ва СССР Вазирлар Кенгашидан Оролни кутқариш тўғрисида махсус қарор қабул қилишни сўрайди»[11].

1980 йиллар ўртасида илмий жамоатчилик Орол денгизи муаммосига даврий матбуот орқали ҳам бир неча бор мурожаат қилди. Масалан, 1985 йил 7 декабрда «Известия» газетаси «Чўлга ботқоқлик нима учун керак?» сарлавҳали мақолани эълон қилди. Унда Қорақум каналининг суғориладиган деҳқончилик ҳудудида ерларни ўзлаштиришда комплекс ёндашувнинг йўқлиги туфайли юзага келган вазият тасвирланган. Шунингдек, 1986 йил бошида С.Камалов бошчилигидаги Қорақалпоғистон олимлари гуруҳи таҳририятга хат ёзди. Хатда Қорақалпоғистон олимларининг коллектор-дренаж сувларини Оролга оқизиш бўйича нуқтаи назари баён этилган эди[12].

Академик С.Камалов марказий органлар билан муносабатлардаги бутун вазиятни тавсифлаб, «маҳаллий ташаббус бир неча бор идоравий тўсиқларга дуч келганини» таъкидлаган. У Орол денгизини кутқариш учун саъй-ҳаракатларни бирлаштириш зарурлигини кўрсатиб ўтган: «денгизни сақлашдан манфаатдорлик умумий бўлиши, ғамхўрлик эса - аниқ ва самарали бўлиши керак. Устюрт, Қорақум ва Қизилқум чўлларининг туташган жойида яна тўртинчиси - Орол чўли ҳам пайдо бўлишига йўл қўйиб бўлмайди»[13].

Кўп жиҳатдан ўхшаш муаммолар академик С.К.Камалов бошчилигидаги олимларнинг 1985 йил август ойида «Правда» газетаси таҳририятига йўллаган мактубида кўтарилган эди. Мактуб мазкур газетанинг 1985 йил 13 августдаги сонидида чоп этилган «Амударё суви тотлими?» мақоласига жавоб эди.

Кўриниб турганидек, Қорақалпоғистон олимлари, илғор илмий зиёлилар вакиллари жамоатчилик фикрини шакллантириш ва денгизни кутқариш ҳамда мураккаб вазифаларни ҳал этиш учун барча имкониятлардан фойдаланганлар. Мактуб муаллифлари Оролбўйидаги экологик вазиятга умумий назар ташлаб, республиканинг ижтимоий-экологик ҳолатини яхшилашни кўзда тутувчи чора-тадбирлар мажмуасини амалга оширишни таклиф этадилар[14].

Академик С.Камалов раҳбарлигидаги Қорақалпоғистон олимлари совет буйруқбозлик-маъмурий тизимининг каттик чегараларига қарамай, Орол денгизи тақдирига катта ташвиш билан ёндашиб, форумларда муҳим муаммоли маърузалар билан чиқишди. Масалан, академик С.Камалов ЎзССР ФА ҚҚ олимлари билан биргаликда «Оролбўйи чўлланиш жараёнлари» мувофиқлаштириш йиғилишида (Москва шаҳри, 1985 йил 14-16 май) «Оролбўйи ижтимоий-иқтисодий ривожланишининг экологик жиҳатлари» мавзусида маъруза килди. Хусусан, С.К.Камалов шундай таъкидлади: «Оролбўйида қадимдан яшаб келган халқларнинг тақдир Амударё, Сирдарё ва Орол денгизи билан чамбарчас боғлиқ бўлган. Табiiй муҳитнинг ўзгариши Амударё оқимининг қисқариши, Орол денгизи сатҳининг пасайиши билан боғлиқ бўлиб, бу Оролбўйи иқтисодиёти ва аҳолиси учун фожиали оқибатларга олиб келди»[14].

XULOSA. Орол денгизи муаммоси бўйича тарихий илмий қарашларнинг таҳлили шуни кўрсатадики, XX асрнинг иккинчи ярмида олимлар экологик ҳалокат юз беришини олдиндан башорат қилиб, минтақанинг сув мувозанатини сақлаш учун аниқ чора-тадбирлар таклиф этганлар. Сувдан оқилана фойдаланиш, экотизимни тиклаш ва ерларнинг шўрланишини олдини олиш бўйича асосли тавсияларга қарамай, уларнинг таклифлари кўпинча давлат идоралари томонидан эътиборсиз қолдирилган. Бу эса денгиз сатҳининг янада пасайишига ва экологик вазиятнинг ёмонлашишига олиб келган.

Қорақалпоғистон олимлари бу борада алоҳида роль ўйнаб, илмий анжуманлар ва даврий матбуотда муаммони мунтазам равишда кўтариб, ҳокимият эътиборини жалб қилишга уринганлар. Уларнинг фаолияти экологик ҳалокатларнинг олдини олишда илмий башорат ва илмий ҳамжамиятнинг фаол позицияси нақадар муҳим эканлигини кўрсатади. Орол денгизи тарихи минтақанинг экотизимини сақлаш ва барқарор ривожланишини таъминлаш учун илмий билимларни давлат сиёсатига сингдириш ҳамда сув ресурсларини бошқаришга нисбатан комплекс ёндашув зарурлигини яққол намоён этади.

Сноски / Iqtiboslar/ References

1. Решение научно-производственной конференции, посвященной вопросам состояния и перспектив воспроизводства рыбных запасов Аральского моря и пути их рационального использования.- Н.,1962. – Б. 3.
2. Камалов К. Ел хызметинде. – Н., 1995. – С.99-100.
3. Проблема освоения пустынь. Ашхабад. 1968, №1. - С. 31.
4. Черненко И. Проблемы Арала и ее решение. //Проблемы освоения пустынь, 1968, №1.- С.15-17.
5. Ковалев В. Арал должен жить. //Советская Каракалпакия, 1977, 2 и 5 апреля.
6. Акрамов З., Рафиков А. Жить Аралу. //Советская Каракалпакия, 1978, 24 апреля.
7. Тлеуов Р. Меры, нацеливающие на сохранение Аральского моря. //Вестник КК Ф АН УзССР.- 1974, №2.- С. 38-46.
8. Кабулов С. Возможные последствия усыхания Арала. //Вестник КК Ф АН УзССР, 1974, №4.- С. 35-45.
9. Кабулов С. Аральское море – союзник земледельцев. //Советская Каракалпакия, 1976, 25 декабря.
10. Туремуратов У. Арал и его будущее. //Советская Каракалпакия, 1978, 23 ноября.
11. Академик С.К. Камаловнинг шахсий уй архиви.
12. ЎзССР ФА Қорақалпоғистон филиали жорий архиви, 1987 й.
13. Советская Каракалпакия, 1986, 6 февраля.
14. ЎзССР ФА Қорақалпоғистон филиали жорий архиви, 1985 й.

«MA'MUN SCIENCE» JURNALI

ЖУРНАЛ «MAMUN SCIENCE» JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»

Maqolani tayorlashda qo'yiladigan talablar:

1. Maqola o'zbek, ingliz va rus tillarida minimal 6 sahifadan iborat bo'lib, Microsoft Word dasturida Times New Roman shriftida 12 kegl, 1 satr oralig'ida, sahifalar barcha tomondan 2 sm qoldirilgan holda bo'lishi shart.
2. Satr boshi - 1,25 sm bo'lib, satrlarni eniga to'g'irlash, so'zlarni boshqa qatorga ko'chirish avtomatik tarzda bo'lishi lozim.
3. Birinchi qator o'ng tomondan muallifning familiyasi, ismi va otasining ismi, ikkinchi qatorda muallifning ish joyi, lavozimi, ilmiy darajasi va unvoni, e-mail va telefon raqami, uchinchi qatorda sahifaning o'rtasida bosh va qalin harflar bilan maqolaning nomi yoziladi. Ushbu ma'lumotlar o'zbek, ingliz va rus tillarda berilishi lozim.
4. Keyingi qatordan o'zbek, ingliz va rus tillarida 60 so'zdan iborat annotatsiya beriladi.
5. Keyingi qatordan 7-10 ta o'zbek, ingliz va rus tillarida kalit so'zlar beriladi.
6. Keyingi qatordan asosiy matn boshlanadi va maqola 4 qismdan iborat bo'ladi: Mavzuning dolzarbligi. Metodlar va o'rganilganlik darajasi. Tadqiqot natijalari. Xulosa.
7. Maqolalar ilmiy ahamiyatga ega bo'lib, ulardagi fakt va fikrlar asoslangan hamda mustaqil ma'no kasb etishi lozim, plagiat holati taqiqlanadi. Muallif foydalanilgan adabiyotlarni aniq ko'rsatishi, olingan iqtiboslarning aniq manbalarini keltirishi lozim.
8. Web of science hamda Scopus tizimidagi jurnallardan iqtiboslar olish maqsadga muvofiqdir.
9. Iqtiboslar matn ichida [1, 25] beriladi. Adabiyotlarning to'liq ro'yxati asosiy matndan so'ng alifbo tartibida ko'rsatilishi lozim.

Требования к оформлению научной статьи:

1. Статьи должны содержать 6 страниц, в формате Times New Roman на Microsoft Word, 12 кегль, 1 см, со всех сторон 2 см.
2. Начала абзаца - 1,25 см, формировать строки по ширине, перенос слов в другой ряд должен быть в автоматическом порядке.
3. В первой строке от правой стороны Ф.И.О. автора, во второй строке место работы, должность, ученая степень и ученое звание, e-mail и номер телефона, в третьей строке по центру страницы прописными буквами жирным шрифтом название статьи. Эта информация должна быть предоставлена на узбекском, английском и русском языках.
4. В следующей строке аннотация из 60 слов на трех языках: узбекский, английский и русский.
5. Со следующей строки ключевые слова 7-10.
6. Далее начинается основной текст. новой текст начинается со следующей строки, и статья состоит из 4 частей: актуальность темы, методы и уровень исследования, результаты исследования, заключение.
7. Статьи должны иметь научное значение, факты и идеи должны быть обоснованными и избежать плагиатства. Автор должен точно указать использованную литературу и ссылку на источники, при помощи которых он выразил свое мнение.
8. Сноски или ссылки должны быть взяты из Web of science, а также системы журналов Scopus.
9. Цитирование приводится в тексте [1, 25] Полный список литературы должен быть указан после основного текста, а алфавитном порядке.

Requirements of the articles submitted:

1. Articles should be at least 6 pages, in Times New Roman, 12 pt., 1 inter.
2. The line head should be 1,25 cm, line spacing, and the words should be automatically moved.
3. The author's full name should be on the first line from the right; the author's place of work, position, academic degree, and academic rank, email address, and phone number should be on the second line; the article title should be centered in bold, capital letters, on the third line. This information should be provided in Uzbek, English, and Russian.
4. An annotation of 60 words in the next line in three languages.
5. Key words from the next row in three languages 7-10.
6. The next line begins with the main text. The main text begins on the next line, and the article consists of four parts: the relevance of the topic, the methods and level of research, the results, and the conclusion.
7. Articles must be of scientific importance and facts and opinions in the article should be well-grounded and have an independent meaning, and they must be free of plagiarism. The author must clearly demonstrate the literature used in his or her opinion, and provide the exact sources of the extracts.
8. Quotes should be from "Web of science" and "Scopus" journals.
9. A complete list of publications should be followed in alphabetical order after the main text. Seals and references should be in the main text [1, 25].